

Studie 4/2023

červen 2023

Tresty za znásilnění jsou druhé nejprísnější po vraždě

JAKUB DRÁPAL

**PRÁVNICKÁ
FAKULTA**
Univerzita Karlova

**LEGAL
DATA
HUB**

O AUTOROVI

JAKUB DRÁPAL

Jakub Drápal je výzkumným pracovníkem katedry národního hospodářství a odborným asistentem katedry trestního práva na Právnické fakultě UK a výzkumným pracovníkem Ústavu státu a práva AV ČR. V současné době působí jako post-doc na Univerzitě v Leidenu, Institutu pro trestní právo a kriminologii.

Za doplnění, poznámky a nápady děkuji Liboru Duškovi, Dominikovi Andreskovi, Janu Cibulkovi, Aleši Drápalovi, Martinu Košatkovi a Aleně Žibřidové.

Legal Data Hub je projektem Právnické fakulty UK. Sdružuje akademiky a studenty, kteří zkoumají fungování justice, právní regulace a kriminalitu pomocí analýzy dat a statistických metod. Poskytuje technické zázemí pro datové analýzy.

Publikuje krátké studie (*policy briefs*) k aktuálním tématům a popularizuje výsledky akademických studií pro širší publikum.

www.prf.cuni.cz/legal-data-hub
<https://twitter.com/LegalDataHub>

Partnerem projektu je advokátní kancelář BADOKH.

B A D O K H

Děkujeme za finanční podporu.

Upozornění: Tato studie reprezentuje pouze názory autora a nikoli oficiální stanovisko Právnické fakulty UK. Studie vznikla na objednávku Ministerstva spravedlnosti ČR, které vymezilo řešené otázky. Studie však nevyjadřuje ani názory ministerstva ani nereprezentuje názory ministerstva.

SHRNUTÍ

- **Studie porovnává tresty** ukládané za znásilnění s tresty ukládanými za ostatní trestné činy, přičemž se zaměřuje zejména na ty s podobnými trestními sazbami.
- Pro pachatele, u kterých nehraje roli **trestní minulost** (tj. u prvopachatelů), platí, že pachatelé znásilnění jsou uvězňováni nejčastěji po pachatelích vraždy a jsou uvězňováni na jednu z nejdelších dob.
- Odfiltrujeme-li roli trestní minulosti u všech pachatelů, pachatelé znásilnění jsou též uvězňováni nejčastěji po pachatelích vražd.
- Za **nejzávažnější formy znásilnění** se neukládají systémově odlišné tresty než za jiné trestné činy s podobnými sazbami.
 - Ukládání trestů pod dolní hranici trestní sazby: U nejzávažnějších forem znásilnění je ukládání trestů pod dolní hranici trestní sazby nejméně časté (po loupeži) v porovnání s trestnými činy s podobnými sazbami.
 - Ukládání podmíněného trestu odnětí svobody: U nejzávažnějších forem znásilnění je četnost podmíněných trestů srovnatelná s jejich ukládáním za trestné činy s podobnými sazbami.
 - Nižší frekvence ukládání trestů v horní polovině trestní sazby: Tento jev je podobně častý u znásilnění jako u ostatních trestných činů s podobnými sazbami.
- Napříč Evropou se přístupy k **trestání znásilnění významně liší**, nicméně např. Finsko, Belgie, Německo či Polsko ukládají za znásilnění podmíněné tresty odnětí svobody podobně často jako Česko.
- **Možným důvodem** častějšího ukládání podmíněných trestů odnětí svobody (veřejností „někde vnímané tak, že soudy „podceňují“ závažnost znásilnění“) může být velmi silný důraz kladený na trestní minulost, menší důraz kladený na závažnost trestné činnosti a široká možnost podmíněného odložení trestu odnětí svobody. Při hledání řešení však nelze opomenout, že trestní sazby v Česku jsou často vyšší než v zahraničí a vedou k delším nepodmíněným trestům než v mnohých západních evropských zemích.

ZÁKLADNÍ OTÁZKA: UKLÁDÁME ZA ZNÁSILNĚNÍ MÍRNĚJŠÍ ČI PŘÍSNĚJŠÍ TRESTY NEŽ ZA JINÉ TRESTNÉ ČINY?

Trestání znásilnění je jedním z nejožehavějších témat posledních let. Mezi kritizované skutečnosti patří časté ukládání podmíněných trestů odnětí svobody, ukládání trestů pod dolní hranici trestních sazeb a méně časté ukládání trestů odnětí svobody v horní polovině trestní sazby. Pohled, sdílený mnohými, je, že znásilnění je trestáno nepřiměřeně mírně a to i v porovnání s jinými trestnými činy.¹ Proto byla Právnická fakulta Univerzity Karlovy požádána Ministerstvem spravedlnosti ČR, aby analyzovala, zda české soudy za znásilnění ukládají přísnější či mírnější tresty než za jiné (závažné) trestné činy.

Porovnání trestů ukládaných za jednotlivé trestné činy je podstatné zejména proto, že lidé nejsou obecně schopni říct, co je mírný a co je přísný trest. Představte si konkrétní případ: Je dvouletý nepodmíněný trest odnětí svobody za ukradení nového auta přiměřený, příliš mírný či příliš přísný? Napříč společností se naše názory budou na tuto otázku lišit. **Shodneme se však na tom, zda je určité závažnější závažnější než jiné:** Např. těžké ublížení na zdraví bude průměrně považováno za závažnější než krádež, a proto by mělo vyústit v mírnější trest.² Zajímá-li nás tedy, zda trestáme přiměřeně, potřebujeme se podívat na to, jak trestáme jednotlivé trestné činy – a porovnat, zda trestáme znásilnění závažněji, než za jiné trestné činy. V této studii se proto věnuji trestům uloženým za jednotlivé trestné činy, resp. napříč Evropou.

Struktura studie je následující: Nejdříve představuji trestní sankce uložené za znásilnění, tedy jaké druhy a výměry trestů jsou ukládány a jaká ochranná opatření jsou ukládána za znásilnění. Následně porovnávám ukládané tresty za znásilnění a za ostatní trestné činy. Poté se detailněji zaměřuji na nejzávažnější trestné činy, zejména na ukládání podmíněných trestů odnětí svobody, mimořádného snížení trestu odnětí svobody a distribuci trestů odnětí svobody uvnitř sazby. Následně představuji základní údaje o trestání znásilnění v evropských zemích a na závěr diskutuji výsledky.

VZOREK: VŠICHNI ODSOUZENÍ ZA ROKY 2015-2022

Vycházím primárně ze statistických listů trestních pro fyzické osoby zaznamenaných českými soudy, které obsahují všechny trestní případy řešené českými soudy. Pro účely analýzy dostatečně velkého množství nedávaných rozhodnutí analyzuji tresty uložené pachatelům odsouzených v letech 2015-2022.³ Tento vzorek omezují na pachatele, kteří (i) byli pravomocně odsouzeni, ale přitom jim nebyl uložen souhrnný či společný trest,⁴ (ii) byli odsouzeni dle trestního zákoníku z roku 2009 a (iii) nebyli mladiství.⁵ Celkový počet analyzovaných odsouzených pachatelů je 412 743.

Za znásilnění – jako za nejzávažnější trestný čin⁶ – bylo v rámci tohoto vzorku odsouzeno 1388 pachatelů. Z toho 195 (14 %) bylo jako za nejzávažnější trestný čin odsouzeno dle odstavce 1, 764 pachatelů (55 %) dle odstavce 2 a 429 pachatelů (30,9 %) dle odstavce 3.⁷ Pro účely dalších analýz pracuji jak s tresty uloženými za všechny odstavce, tak za jednotlivé odstavce. Při některých porovnáních pak pracuji odděleně se znásilněním dle všech odstavců a znásilněním dle odstavců 2 a 3, jelikož „formulace skutkové podstaty tohoto trestného činu postihuje širokou škálu jednání, ... které nemusují zcela odpovídat ... obecné představě o znásilnění“.⁸ Pro ujasnění pojmů reprodukuji znění zákona:

1 JEŽKOVÁ, Veronika. Jen ano je ano. Praha: proFem, 2017; HAVLÍKOVÁ, Petra a Iva ŠMÍDOVÁ. *Bagatelizace a nerovnosti: Analýza rozsudků sexuálního a domácího násilí*. Praha: proFem, 2023; BIDRMANOVÁ, Markéta. Za znásilnění často jen podmínka: Trauma není pro soudce to, co bodnutí do nohy. Rozhovor s Lucií Hrdou. *Seznam Zprávy* [online]. 2020. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/tresty-za-znasilneni-jsou-absurdne-nizke-pulka-pachatelu-odchazi-s-podminkou-108918>.

2 V kriminologii je toto diskutováno pod pojmy kardinální a ordinální proporcionality (VON HIRSCH, Andreas. *Deserved criminal sentences*. London: Hart Publishing, 2017), empirické poznatky jsou pak diskutovány v rámci směru Empirical desert (srov. ROBINSON, Paul H. *Intuitions of Justice and the Utility of Desert*. Oxford University Press, 2013.).

3 Za rok se považuje rok vydání rozhodnutí.

4 Zahrnutí souhrnných a společných trestů nadsazuje počet případů, jejich vyjmutí je naopak lehce podceňuje, není totiž jasné, zda předchozí trest již byl uložen za daný trestný čin či ne; dále je soud vázán již uloženým trestem. Pro diskusi tohoto problému viz VANČA, Tomáš a Jakub DRÁPAL. Statistické listy trestní soudů: Ověření jejich spolehlivosti. *Česká kriminologie*. 2021, roč. 6, č. 1–2.

5 Pro jistotu vyřazujeme jak ty, u kterých bylo zaznamenáno, že byli odsouzeni jako mladiství, tak ty, kteří byli souzeni v rámci rejstříku „Tm“.

6 Nejzávažnější ze všech skutkových podstat, za které byl pachatel odsouzen. Závažnost určuje nejdříve horní a následně dolní hranice trestní sazby.

7 Nebyl odsouzen žádný pachatel dle odst. 4.

8 BLATNÍKOVÁ, Šárka, Petra FARIDOVÁ a Petr ZEMAN. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: IKSP, 2015, s. 22.

§ 185 trestního zákoníku: Trestný čin znásilnění

(1) Kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží,

b) na dítěti, nebo

c) se zbraní.

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let,

b) spáchá-li takový čin na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, nebo

c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

(4) Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

Výhodou tohoto vzorku je, že obsahuje všechna rozhodnutí českých soudů, přičemž kvalita zaznamenávání informací byla ověřena a je relativně vysoká.⁹ Nevýhodou naopak je, že neumožňuje zohlednění specifik jednotlivých případů – nevíme tak, která konkrétní jednání se skrývají např. pod pojmy „znásilnění“ či „těžké ublížení na zdraví“. Zejména při interpretaci výsledků a jejich provázání s konkrétními případy je proto třeba být obezřetný.

ZÁKLADNÍ STATISTIKY: JAKÉ TRESTNÍ SANKCE JSOU UKLÁDANÉ ZA ZNÁSILNĚNÍ?

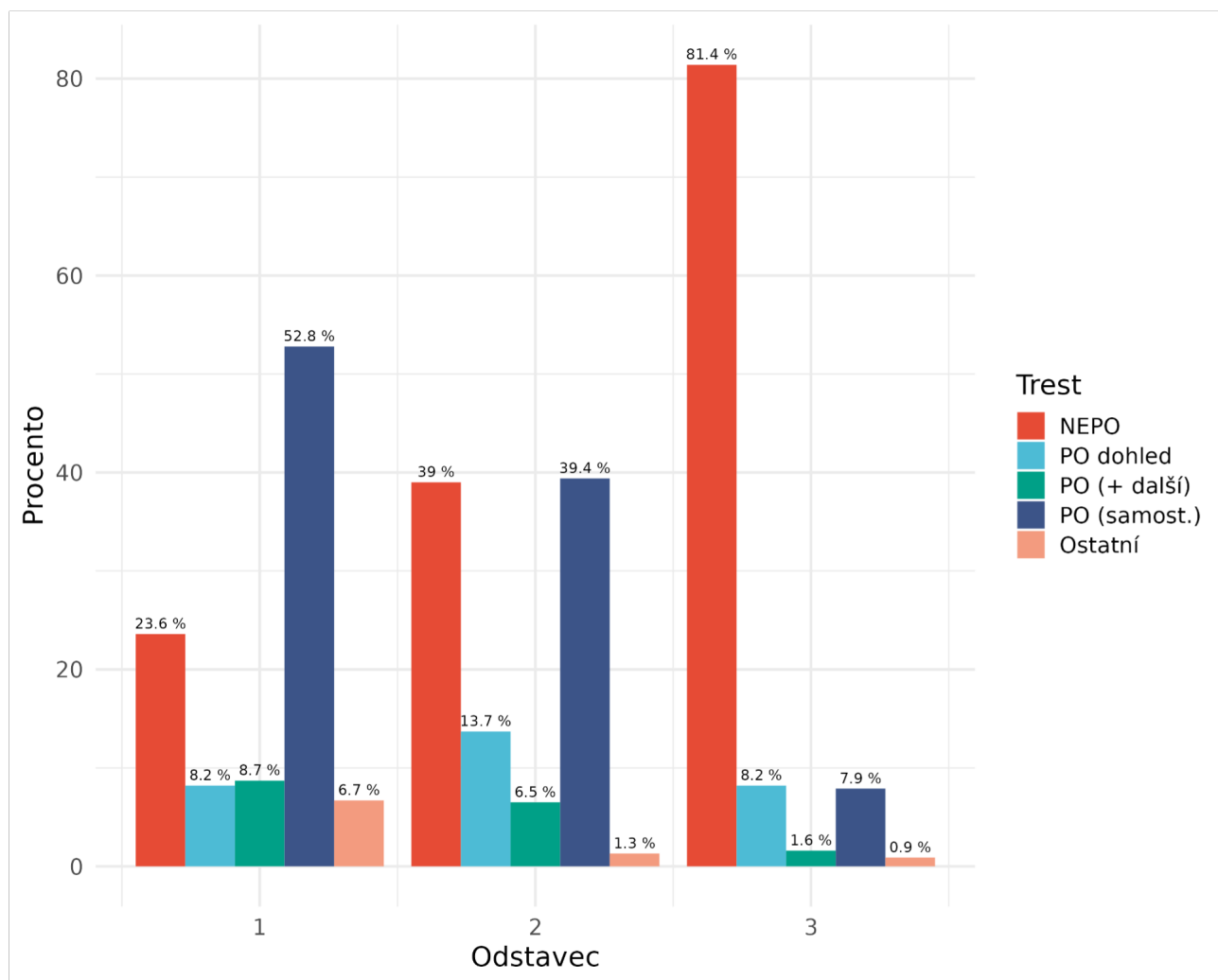
Trestní sankce se dělí na tresty, jejichž účelem je zejména přiměřeně odpovědět na závažnost trestné činnosti, ale i pachateli zabránit v páchání další trestné činnosti či jinak reagovat na rizika v jeho životě, a na ochranná opatření, která mají výlučně chránit společnost, ale nemají svojí citelností odpovídat závažnosti trestné činnosti. Nejčastěji ukládaným ochranným opatřením je ochranné léčení, které vyjadřuje, že je svojí podstatou pro „nemocné“. Vzhledem k vyšší četnosti trestů se nejdříve zaměřuji na ně a následně diskutuji ochranná opatření. Na závěr krátce diskutuji procesní specifika rozhodování o znásilnění.

Při ukládání trestů nás zajímá jak to, jaký je uložen hlavní trest (typicky otázka, zda byl pachatel uvězněn či zda dostal „podmínku“), tak to, které další tresty byly uloženy vedle hlavního trestu.¹⁰ V Grafu 1 kombinuji to, jaký hlavní trest byl uložený, a zda případně vedle některých hlavních trestů byly uloženy i další tresty. Nepodmíněný trest odnětí svobody je ukládán čtyřem pětinám pachatelům odsouzeným dle třetího odstavce a dvěma pětinám pachatelům odsouzeným dle druhého odstavce. Podmíněně odložený trest odnětí svobody bez jakéhokoli dalšího trestu je ukládán velmi často zejména pachatelům odsouzeným za odst. 1 a 2, naopak málo často pachatelům odsouzeným za odst. 3.

⁹ VANČA, Tomáš a Jakub DRÁPAL. *Statistické listy trestní soudů: Ověření jejich spolehlivosti*

¹⁰ Právě vzhledem k možnostem uložení několika trestů vedle sebe nelze jednoduše prezentovat procenta uložených trestů.

Graf 1: Uložené tresty za § 185 dle jednotlivých odstavců

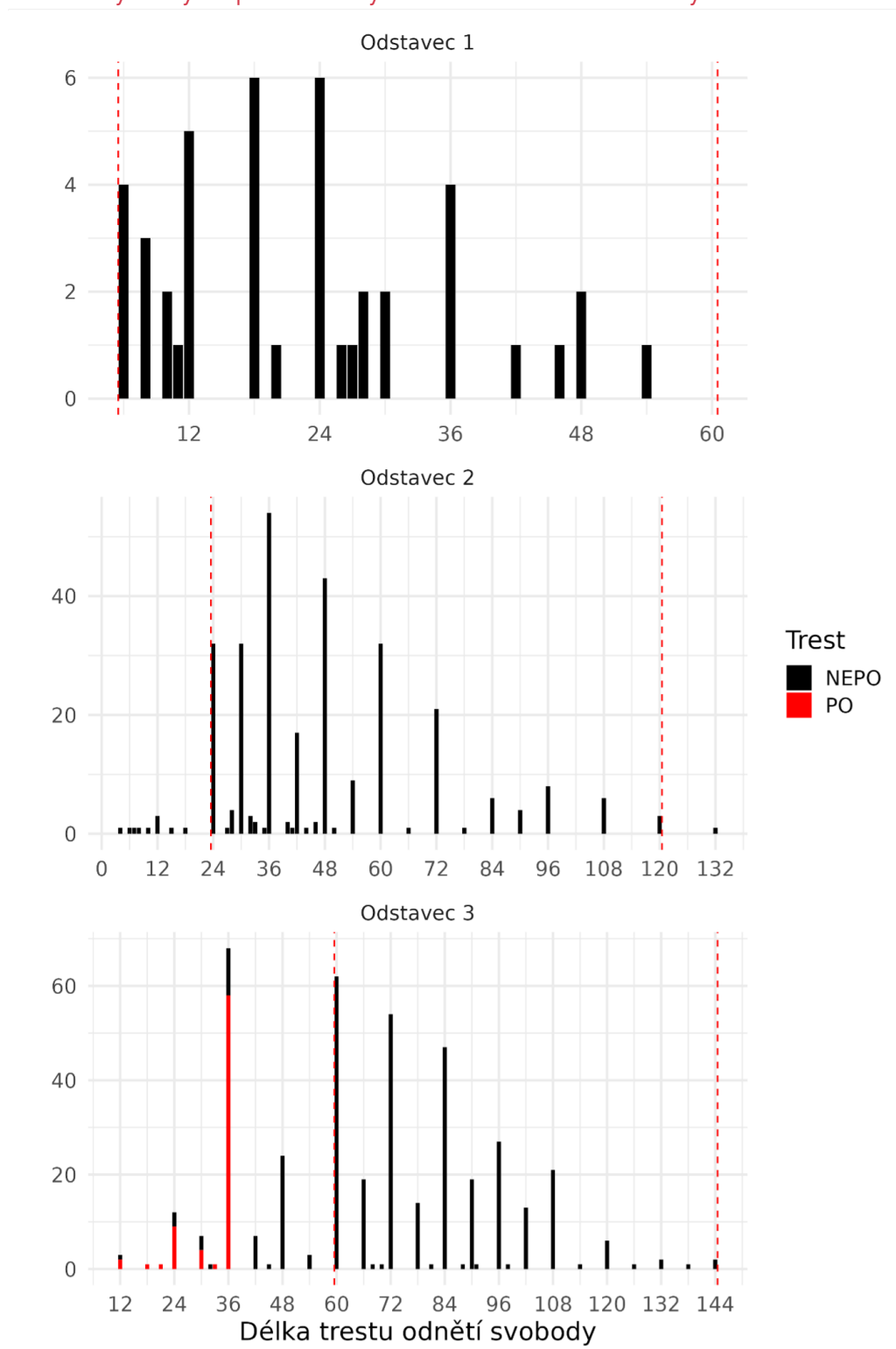

Pozn.: NEPO = nepodmíněný trest odnětí svobody, PO dohled = Podmíněně odložený trest odnětí svobody s dohledem (a případně s dalšími tresty uloženými vedle něj), PO (+ další) = Podmíněně odložený trest odnětí svobody uložený s dalšími tresty, PO (samost.) = Podmíněně odložený trest odnětí svobody uložený jako samostatný trest, Ostatní = Byl uložen jako hlavní jiný trest než nepodmíněný či podmíněný trest odnětí svobody.

Výměry nepodmíněných trestů odnětí svobody (a pro odstavce 2 i výměry podmíněných trestů odnětí svobody) jsou pak zobrazeny v [Grafu 2](#). Nepodmíněných trestů odnětí svobody uložených za odstavce 1 bylo příliš málo pro učinění jasnějších závěrů ohledně distribuce trestů. Z distribuce trestů uložených za odstavce 2 a 3 však vyplývají dvě skutečnosti. Tou první je, že výměry trestů odnětí svobody nejsou normálně distribuované, ale jsou ukládány blíže dolní hranice trestů odnětí svobody. Za druhé, při ukládání trestů za třetí odstavce jsou tresty nezřídka ukládány pod dolní hranici trestní sazby (viz spodní graf v [Grafu 2](#)). Jsou-li ukládány jako podmíněné (jediná možnost, kterou soud má, aby pachatele neuvěznil), pak jsou v naprosté většině ukládány v maximální možné výměře tří let.¹¹

¹¹ Není však pravdou, že až polovina trestů za znásilnění dle třetího odstavce je „uložena pod spodní hranici trestní sazby“ (HAVLÍKOVÁ, Petra a Iva ŠMÍDOVÁ. *Bagatelizace a nerovnosti: Analýza rozsudků sexuálního a domácího násilí*, s. 45.), takto je uloženo 31 % trestů (133 z 429). Rozdílné názory jsou pravděpodobně způsobené nereprezentativním vzorkem citované práce.

Graf 2: Výměry nepodmíněných trestů odnětí svobody

Pozn.: Červené vertikální přerušované čáry znázorňují trestní sazby. Ze vzorku bylo odstraněno 16 pachatelů, u kterých byl trest vzhledem k trestní sazbě nepřiměřeně dlouhý. Výměry podmíněných trestů odnětí svobody byly přidány pouze pro třetí odstavec pro ilustraci toho, v jaké výměře se podmíněné tresty běžně ukládají.

Ochranná opatření byla uložena 22,2 % pachatelům, což je výrazně častější než u všech trestných činů (1,3 % všech pachatelů bylo uloženo ochranné opatření) či např. u těžkého ublížení na zdraví (6,4 % pachatelů bylo uloženo ochranné opatření). Sexuologické léčení bylo uloženo 15,6 % pachatelů znásilnění, přičemž bylo ukládáno primárně za znásilnění ve třetím odstavci (za něj bylo uloženo 30,3 % pachatelů, z toho ve dvou třetinách v ústavní podobě a v jedné třetině v ambulantní podobě). Za znásilnění v druhém odstavci bylo sexuologické léčení uloženo v 7,6 % (v polovině ambulantní a v polovině v ústavní podobě), za znásilnění v prvním odstavci pak v 14,8 % (ve třech pětinach v ambulantní podobě).

Z předmětných dat nejsme schopni zjistit, zda byla ochranná opatření uložena ve vhodných případech, lze z nich však interpretovat to, že soudy došly k závěru, že ve většině případů nebylo na místě je uložit. Pokud však bylo na místě je uložit, nejčastěji je soudy uložily pachatelům odsouzeným za znásilnění dle třetího odstavce.

Ochranná opatření byla uložena nejčastěji vedle nepodmíněných trestů či podmíněných trestů s dohledem (27-29 % pachatelů znásilnění, kterým byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, bylo též uloženo ochranné opatření), nejméně často pak vedle podmíněných trestů s dalším trestem (9,5 %) či vedle podmíněných trestů uložených samostatně (14,4 %).

Pokud byl v době spáchání činu pachatel zmenšeně přičetný (= měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání), má soud k tomu přihlídnout při uložení trestu (§ 40 TZ). Může přitom uložit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, ukládá-li zároveň ochranné léčení. Statistické listy zaznamenávají pouze případy ukládání trestů zmenšeně přičetným pachatelům, kdy byl uložen trest pod dolní hranici trestní sazby. Jednalo se pouze o 10 pachatelů, přičemž 8 z nich byl uložený nepodmíněný trest odnětí svobody.

Trestním příkazem lze rozhodnout pouze případy dle odst. 1, přičemž 30,8 % pachatelů bylo takto odsouzeno. Z celého vzorku tak bylo trestním příkazem odsouzeno 4,3 % pachatelů. Statistické listy trestní nezaznamenávají četnost prohlášení viny, označení rozhodných skutečností za nesporné a jen omezeně zaznamenávají sjednání dohody o vině a trestu, proto tuto skutečnost detailně nediskutujeme. Ve dvou případech (nad rámec zmíněných 1388 pachatelů odsouzených za znásilnění) bylo trestní stíhání podmíněně zastaveno soudem, přičemž se pachatel následně osvědčil. Ani jednou nebylo souzené znásilnění pravomocně vyřízeno schválením narovnáním.¹²

KTERÉ TRESTNÉ ČINY SOUDY TRESTAJÍ NEJPŘÍSNĚJÍ?

Zajímá-li nás, jaké jednání považujeme za nejzávažnější při ukládání trestů, pak potřebujeme odfiltrovat jiné vlivy na uložení trestu, než je závažnost. V Česku je tím hlavním vlivem trestní minulost, která velmi silně ovlivňuje rozhodnutí o uvěznění pachatele.¹³ Trestní minulost přitom nemá žádný vztah se závažností trestné činnosti: Např. krádež je stejně závažná (má pro poškozeného stejné důsledky), ať již byla provedená prvopachatelem či opakovaným recidivistou. Nabízí se nám dvě metody, jak můžeme odfiltrovat vliv trestní minulosti. Tou první je, že se podíváme na tresty ukládané prvopachatelům, tou druhou je, že zanalyzujeme tresty uložené všem pachatelům, ale statisticky odfiltrujeme vliv trestní minulosti jednotlivých pachatelů. Obě metody níže využíváme.

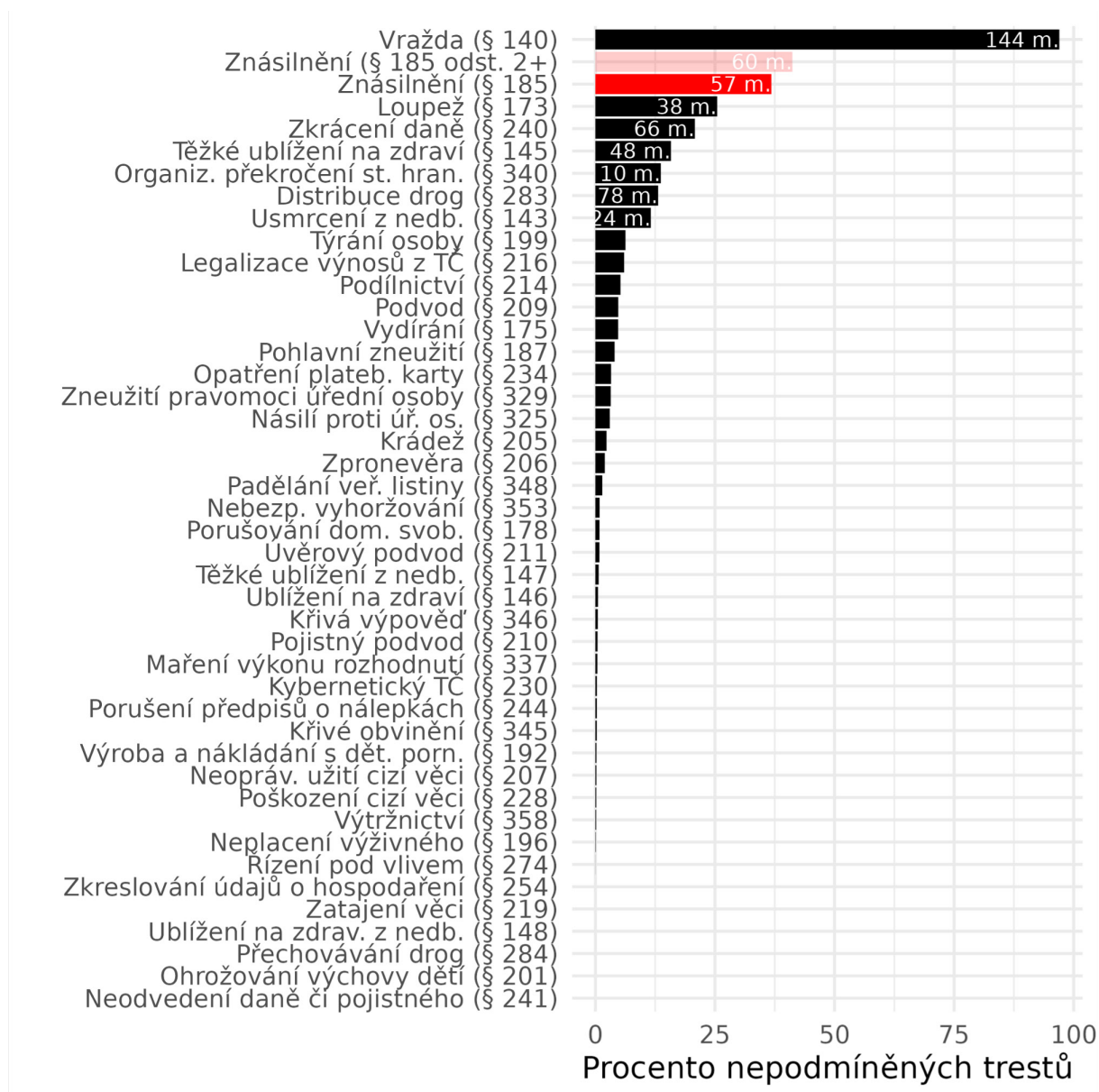
Graf 3 ukazuje tresty uložené prvopachatelům, tedy pachatelům bez předchozího odsouzení. Jasně z něj vyplývá, že po vraždě jsou prvopachatelé nejčastěji uvěznováni právě za znásilnění a až následně za loupež, zkrácení daně, těžké ublížení na zdraví a další trestné činy. Zároveň jsou za znásilnění prvopachatelé odsuzováni k nejdelším nepodmíněným trestům odnětí svobody (mediánový trest) po vraždě.¹⁴ Pro ilustraci lze uvést, že 36,8 % prvopachatelů znásilnění bylo uvězněno, kdežto 15,8 % prvopachatelů těžkého ublížení na zdraví bylo uvězněno. Prvopachatelé znásilnění tedy byli uvězněni 2,3 krát častěji než prvopachatelé těžkého ublížení na zdraví.

¹² Limitace statistických listů však je, že obsahují pouze (i) rozhodnutí soudů a nikoli státních zastupitelství a (ii) že jsou zaznamenávána pouze osvědčení po podmíněném zastavení trestního stíhání, nikoli všechna podmíněná zastavení trestního stíhání.

¹³ KOŠATKA, Martin. *The Role of Criminal History in Sentencing Theory and Practice*. 2023, Master thesis, Charles University, Faculty of Law

¹⁴ Výjimkou jsou nepodmíněné tresty za zkrácení daně, za který je ukládán mediánový lehce delší trest; zároveň jsou však za zkrácení daně pachatelé výrazně méně častěji uvěznováni, v přepočtu na pachatele je tedy za znásilnění ukládáno nejvíce měsíců nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Graf 3: Nepodmíněné tresty odnětí svobody ukládané prvopachatelům

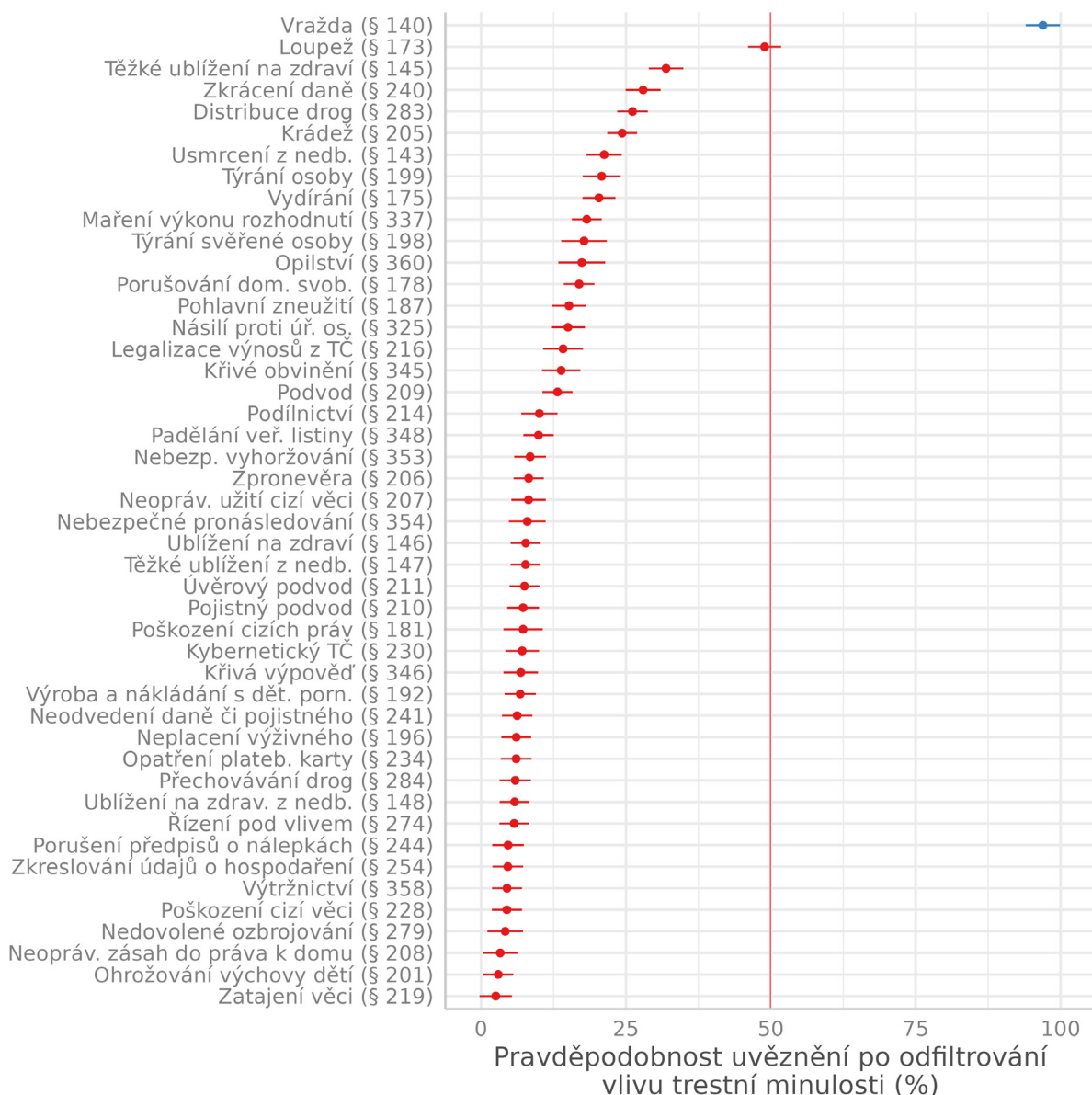

Pozn.: Obsaženy jsou pouze trestné činy, za které bylo odsouzeno buďto alespoň 300 pachatelů ve sledovaném období nebo se jednalo o vraždu.

Druhou metodou, jak zjistit, který trestný čin je trestán nejprísněji, je vzít všechny trestné činy (tedy včetně prvopachatelů) a analyzovat rozdíly v pravděpodobnosti uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody při zohlednění trestní minulosti pachatelů. Zajímá-li nás ukládání trestů za znásilnění v porovnání s tresty uloženými za ostatní trestné činy, pak bereme znásilnění jako referenční kategorii v lineárním pravděpodobnostním modelu, ve kterém též zohledňujeme trestní minulost pachatele.¹⁵ Výsledky pro jednotlivé trestné činy jsou zobrazeny v **Grafu 4**: Hodnoty napravo od červené čáry značí častější uvěznění pachatelů než za znásilnění, hodnoty nalevo od červené čáry naznačují méně častější uvěznění pachatelů za dané trestné činy než za znásilnění. Červená čára reprezentuje, jak časté je uložení nepodmíněných trestů odnětí svobody za znásilnění (49,9 %), hodnoty za jednotlivé trestné činy pak zobrazují procenta uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody za konkrétní trestný čin, pokud zohledníme počet předchozích odsouzení.

¹⁵ Lineární pravděpodobnostní regresní model zahrnující jako vysvětlující proměnné počet předchozích odsouzení reprezentovaných kategoriíkovou proměnnou s hodnotami 0, 1-2, 3-5, 6-10 a 10+ a trestné činy dle speciální části trestního zákoníku, za které bylo ve sledovaném období odsouzeno alespoň 500 pachatelů. Trestní sazby či odstavce jednotlivých trestných činů do regrese zahrnuta nebyly, protože v sobě již inherentně obsahují závažnost trestné činnosti, nejednalo by se proto o vysvětlující proměnné při studiu závažnosti studovanou skrze přísnost trestu.

Graf 4: Predikovaná pravděpodobnost uvěznění po odfiltrování vlivu trestní minulosti

Pozn.: Odhady fixních efektů jednotlivých trestných činů a 95% konfidenční intervaly (fixní efekty počtu předchozích odsouzení jsou z grafu vynechány) z lineárního pravděpodobnostního modelu, kde závislou proměnnou je kategorická proměnná označující uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody a další vysvětlující proměnnou byla proměnná zachycující trestní minulost pachatele. Zahrnuty byly trestné činy, za které bylo odsouzeno alespoň 500 pachatelů. Za trestné činy s hodnotou nalevo od červené čáry jsou nepodmíněné tresty odnětí svobody ukládané méně často než za znásilnění, za trestné činy napravo jsou ukládané častěji.

Podobně jako u prvopachatelů i Graf 4 naznačuje, že znásilnění je trestný čin, za který jsou pachatelé nejčastěji uvěznováni po vraždě.¹⁶ Např. pachatel těžkého ublížení na zdraví je (zohledníme-li počet předchozích odsouzení) uvězněn v 31,2%; pachatel znásilnění má tedy více než 1,5krát větší pravděpodobnost, že bude uvězněn, než pachatel těžkého ublížení na zdraví.

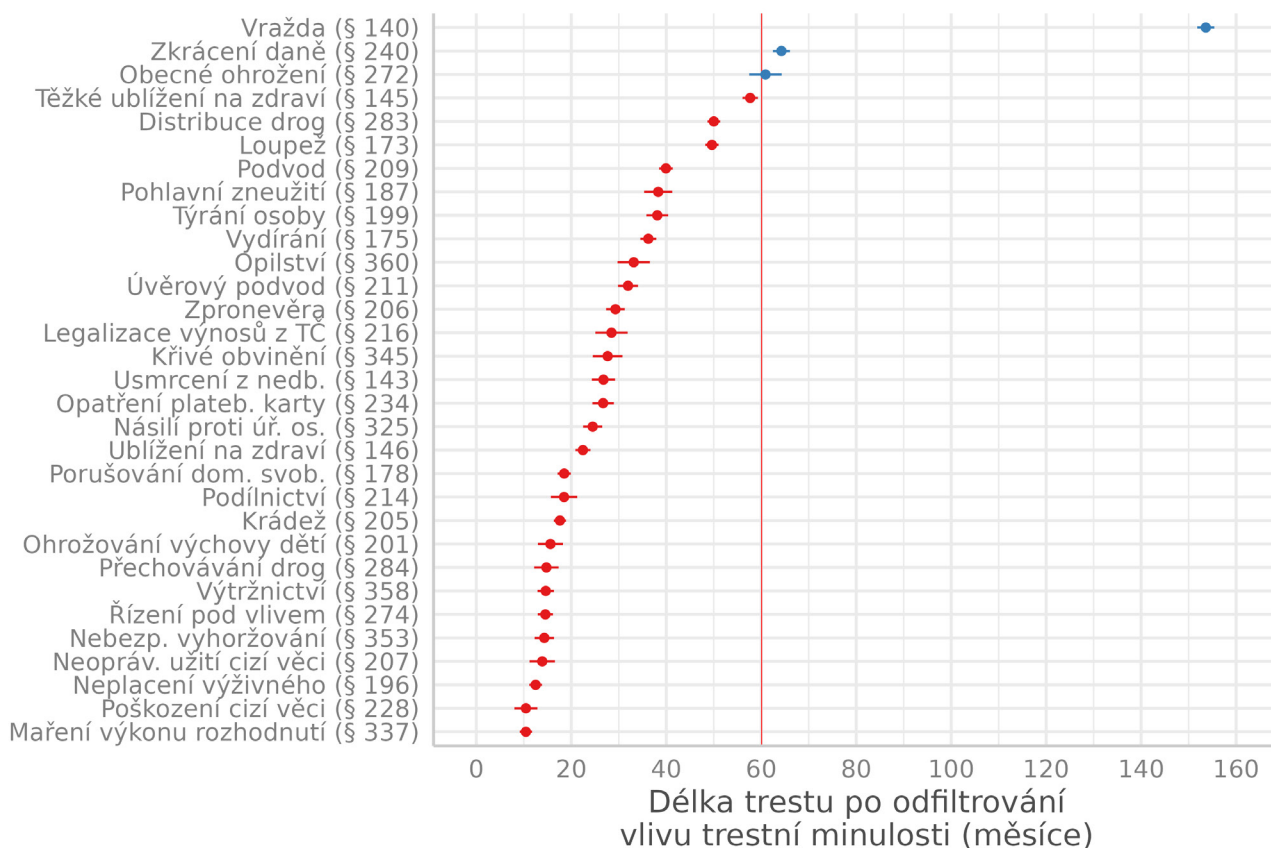
Zaměřme se nyní na délku trestu odnětí svobody u všech pachatelů trestných činů. Výsledky pro jednotlivé trestné činy jsou zobrazeny v Grafu 5. Hodnoty napravo od červené čáry značí nepodmíněné tresty odnětí svobody delší než za znásilnění, hodnoty nalevo kratší než za znásilnění. Červená čára reprezentuje průměrnou výměru nepodmíněných trestů odnětí svobody za znásilnění (60,1 měsíce, takřka přesně 5 let), hodnoty za jednotlivé trestné činy pak zobrazují průměrnou délku nepodmíněných trestů odnětí svobody za konkrétní trestný čin, pokud zohledníme počet předchozích odsouzení.

¹⁶ Pravděpodobnost uvěznění za znásilnění se v letech 2015-2022 nijak zásadně nezměnila. Model kontrolující pro počet předchozích odsouzení, odstavec znásilnění a roky rozhodnutí nenachází rozdíly ve výsledcích u jednotlivých let.

Výsledky lineární regrese (opět se zahrnutými počty předchozích odsouzení) naznačují, že je-li ukládán nepodmíněný trest odnětí svobody, pak za znásilnění jsou ukládány ty nejdelší nepodmíněné tresty odnětí svobody po vraždě a zkrácení daní a podobně dlouhé tresty jako za obecné ohrožení. Výsledky z **Grafu 5** lze interpretovat např. tak, že pokud zohledníme trestní minulost, pak pachatelům loupeže soudy uloží o 10,5 měsíce kratší nepodmíněný trest odnětí svobody než pachatelům znásilnění; pachatelům znásilnění je tedy uložen 1,2krát delší trest než pachatelům loupeže.

Vzhledem k tomu, že za znásilnění jsou nejčastěji ukládány nepodmíněné tresty odnětí svobody po vraždě, lze uzavřít, že znásilnění je z hlediska závažnosti posuzováno jako nejzávažnější trestný čin po vraždě, jelikož za něj jsou ukládány nejprísrnější tresty po vraždě.

Graf 5: Délky nepodmíněných trestů odnětí svobody v porovnání s tresty uloženými za znásilnění

Pozn.: Odhady fixních efektů jednotlivých trestných činů a 95% konfidenční intervaly (fixní efekty počtu předchozích odsouzení jsou z grafu vynechány) z lineárního modelu, kde závislou proměnnou je délka nepodmíněného trestu odnětí svobody a další vysvětlující proměnnou byla proměnná zachycující trestní minulost pachatele. Zahrnuty byly trestné činy, za které byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody alespoň 100 pachatelům. Za trestné činy s hodnotou nalevo od červené čáry jsou ukládány kratší nepodmíněné tresty odnětí svobody než za znásilnění, za trestné činy napravo jsou ukládány delší.

Oba výsledky naznačují to samé: Není pravdou, že v porovnání s ostatními trestnými činy se za znásilnění ukládají mírnější tresty. Pokud bychom pouze na základě zkoumání trestů uložených za znásilnění, bez srovnání s jinými trestnými činy, došli k závěru, že tresty za znásilnění jsou příliš mírné, (zde je třeba zdůraznit, že by se tak mělo činit na základě kvalitně zpracovaných studií na reprezentativním vzorku případů a nikoli cíleně vybraných extrémních případů, jak se často děje na české mediální scéně), pak existují dvoje možná **vysvětlení**. Tím prvním je, že **při ukládání trestů klade zákon a soudní praxe přílišný důraz na trestní minulost a malý důraz na závažnost trestné činnosti**. Toto by naznačovaly i současné výzkumy.¹⁷ Druhou možností by bylo, že obecně ukládají soudy příliš mírné tresty. To je však nepravděpodobné, vzhledem k tomu, že Česká republika má čtvrtou nejvyšší vězeňskou populaci v Evropě.¹⁸

¹⁷ KOŠATKA, Martin. *The Role of Criminal History in Sentencing Theory and Practice*; DRÁPAL, Jakub. Speciální skutkové podstaty pro recidivisty: Nepromyšlené a škodlivé. *Trestněprávní revue*. 2022, č. 3.

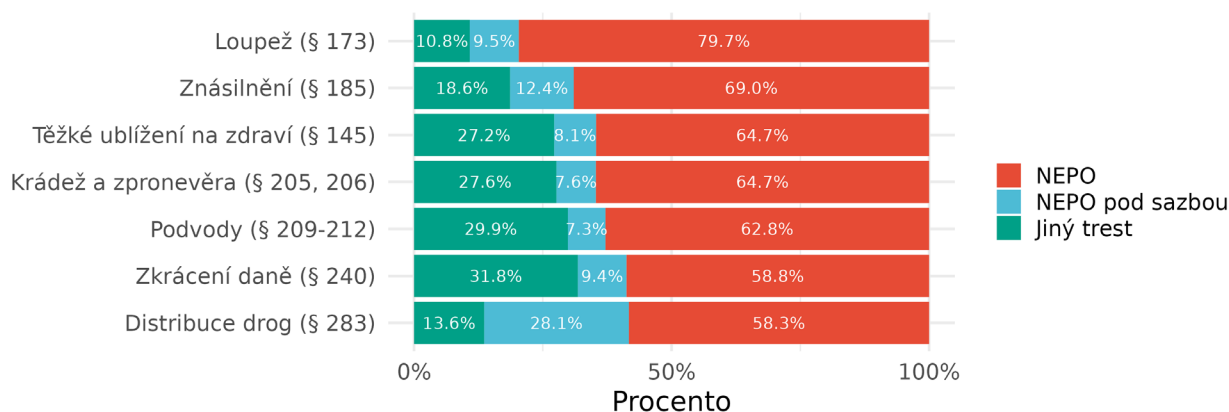
¹⁸ WORLD PRISON BRIEF. Highest to Lowest - Prison Population Rate in Europe. In: . 2023. Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=14

DETAILNĚJŠÍ POHLED NA TRESTNÉ ČINY S PODOBNOU TRESTNÍ SAZBOU JAKO ZNÁSILNĚNÍ

Nejčastěji je ve veřejných sdělovacích prostředcích kritizované ukládání trestů za nejzávažnější formy znásilnění vyjmenované v § 185 odst. 3 trestního zákoníku. Zaměřme se tedy také na něj a podívejme se, jaké tresty se ukládají za znásilnění a za ostatní trestné činy s podobnou trestní sazbou jako za nejzávažnější formy znásilnění. Pro tento účel byly vybrány trestné činy (resp. příslušné odstavce) s dolní hranicí trestní sazby 5 let či s horní hranicí sazby 12 let.¹⁹ Zaměřuji se zejména na to, zda i v případě jiných závažných trestných činů jsou tresty nezřídka ukládány pod dolní hranicí trestní sazby (jako bylo naznačené u znásilnění v [Grafu 2](#)) a zda jsou nepodmíněné tresty odnětí svobody ukládány blíže dolní než horní hranici trestní sazby, což opět naznačil [Graf 2](#).

Za znásilnění je – bez přihlédnutí k jakýmkoli dalším charakteristikám případů či pachatele – ukládán nepodmíněný trest odnětí svobody v rámci trestní sazby nejčastěji po loupeži. Za všechny ostatní závažné trestné činy s dolní hranicí trestní sazby 5 let je častěji ukládán buďto jiný trest než nepodmíněný trest odnětí svobody či je ukládán nepodmíněný trest odnětí pod dolní hranicí trestní sazby. Nejčastěji se tak děje v případě drogového trestného činu (§ 283 odst. 3), což je způsobeno nepřiměřenou trestní sazbou 8-12 et (namísto u jiných trestných činů obvyklých 5-12 či 5-10 let; z toho důvodu s tímto trestným činem dále nepracujeme). Toto častější ukládání trestů pod dolní hranici trestní sazby není z doktrinnálního hlediska zásadně problematické: Naopak existence vysokých dolních hranic trestních sazeb je v kriminologické odborné literatuře kritizována.²⁰

Graf 6: Ukládání trestů pod a nad sazbou

Pozn.: NEPO = Nepodmíněný trest odnětí svobody uložený uvnitř sazby, NEPO pod sazbou = Nepodmíněný trest odnětí svobody ve výměře kratší než je dolní hranice trestní sazby

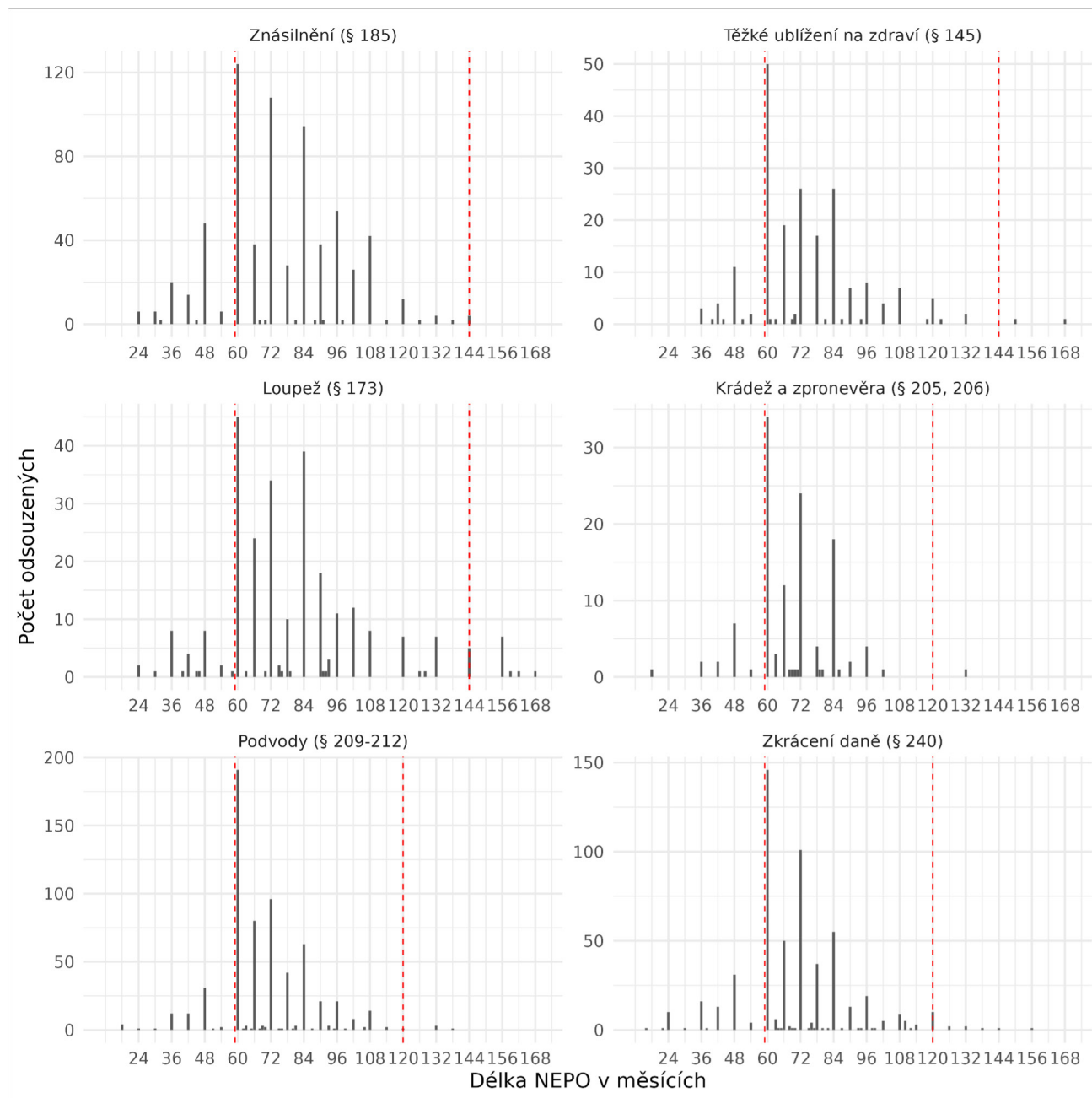
Podívejme se následně na výměry nepodmíněných trestů odnětí svobody. Tresty ukládané za znásilnění a za jiné trestné činy se výrazně neliší, jak je zjevné z [Grafu 7](#). Tresty odnětí svobody jsou běžně ukládány blíže k dolní hranici trestní sazby než k horní hranici trestní sazby, přičemž např. z [Grafu 7](#) je zřejmé, že blíže k dolní hranici trestní sazby se nepodmíněné tresty odnětí svobody častěji ukládají za těžké ublížení na zdraví, podvody či zkrácení daní než za znásilnění. Tato praxe – častějšího ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody blíže k dolní než horní hranici trestní sazby – je správná: Trestní sazba musí umožňovat, aby byly uloženy tresty i za ty nejzávažnější trestné činy, které jsou však výrazně méně časté než ty méně závažné trestné činy.²¹ Proto jsou tresty ukládány spíše blíže k dolní hranici trestní sazby.

¹⁹ Byly vybrány trestné činy, kterých bylo stíháno v daném období alespoň 100. V případě majetkových trestných činů byly spojeny počty krádeží a zpronevěry a podvodů (§ 209 – 212).

²⁰ HARRIS, Lyndon. *Achieving Consistency in Sentencing*. Oxford: Oxford University Press, 2022, s. 180. Pozice mimořádného snížení trestu odnětí svobody přitom není příliš dobře vyjasněno (slovo „mimořádné“ je např. jen v nadpisu paragrafu, ale nikoli v textu ustanovení, judikatura je lehce nejasná, a i jiné aspekty nejsou plně vyjasněné (srov. MULÁK, Jiří. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody ve světle novely trestního zákoníku. In: GRIVNA, Tomáš a Hana ŠIMÁNOVÁ, eds. *Ukládání trestů a jejich výkon*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020.). Potřebu pouze nezbytných dolních hranic trestních sazeb zmiňují i české Teze trestní politiky (ÚŘAD VLÁDY. *Teze trestní politiky*. 2022.).

²¹ HINKKANEN, Ville a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. Sentencing theory, policy and research in the Nordic countries. *Crime and Justice*. 2011, roč. 40, č. 1.

Graf 7: Distribuce trestů a trestní sazby za závažné násilné trestné činy a znásilnění

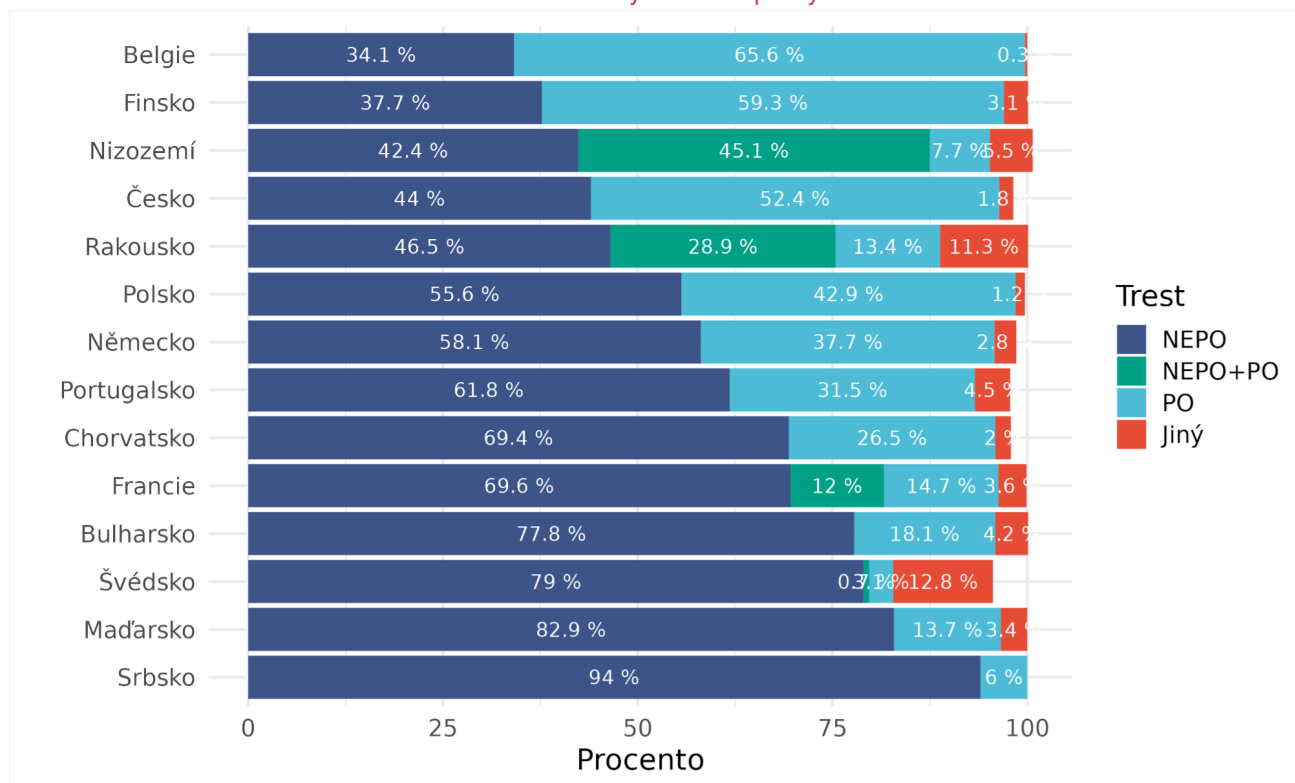
Pozn.: Zobrazeny jsou pouze výměry nepodmíněných trestů odnětí svobody. Červené vertikální přerušované čáry znázorňují trestní sazby.

UKLÁDÁNÍ TRESTŮ V OSTATNÍCH EVROPSKÝCH ZEMÍCH

Porovnáváme-li trestání znásilnění, nemusíme se omezit jen na Českou republiku, ale můžeme se podívat na tresty ukládané v ostatních evropských zemích. Jakkoli lákavé takové srovnání je, je třeba upozornit, že jakékoli porovnání kriminality či trestání napříč státy je z mnoha důvodů problematické a komplikované.²² Nelze na něm tedy zakládat jakékoli definitivní závěry. Pro alespoň základní představu je však možné podívat se na data obsažená v jednom z nejlepších datových souborů umožňujících porovnání napříč evropskými státy: European Sourcebook, který obsahuje údaje o uložených trestech za znásilnění v evropských zemích v roce 2015.²³ Vzhledem k dobrovolnosti spolupráce jednotlivých zemí (a dostupnosti dat v těchto zemích) však detailnější data poskytl jen menší počet zemí. Výsledky jsou prezentované v Grafu 8.

Z Grafu 8 je vidět, že **napříč Evropou státy přistupují k trestání znásilnění odlišně** – byť i tyto odlišnosti mohou spočívat v odlišných definicích trestných činů či odlišných souzených jednáních. Porovnáme-li však zhruba přístupy jednotlivých států, **druhy trestů ukládané v České republice se neliší např. od těch ukládaných ve Finsku či v Belgii** (ve kterých jsou podmíněné tresty ukládané častěji než v ČR), **případně od trestů ukládaných v Německu či Polsku** (ve kterých jsou podmíněné tresty ukládané méně často než v ČR). I v rámci Evropy však existují výrazně odlišné přístupy: Některé státy tak velmi často ukládají nepodmíněné tresty odnětí svobody (Srbsko, Maďarsko, Švédsko či Bulharsko), jiné státy ukládají časté nepodmíněné tresty odnětí svobody, jejichž část je podmíněně odložená (Nizozemí či Rakousko) a ostatní ukládají časté podmíněné tresty (Belgie, Finsko, Česko, Polsko či Německo). Přístupů je tedy více, ale Česká republika se ve svém přístupu (z velmi hrubého hlediska) neliší od jiných evropských států.²⁴

Graf 8: Ukládání trestů za znásilnění v různých evropských zemích

Pozn.: Některé země pravděpodobně nepodaly kompletní informace (případně byl jiný problém s předáním a zpracováním dat do European Sourcebook), a proto v některých případech dohromady nedávají 100 %. Varianta NEPO+PO znamená, že byl uložený trest odnětí svobody částečně jako podmíněný a částečně jako nepodmíněný.

22 HARRENDORF, Stefan. Prospects, Problems, and Pitfalls in Comparative Analyses of Criminal Justice Data. *Crime and Justice*. 2018, roč. 47, č. 1. DOI: 10.1086/696042

23 AEI, Marcelo F. et al. *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2021* [online]. Göttingen: Göttingen University Press, 2021, s. 224 [cit. 26.04.2023]. Dostupné z: <https://www.univerlag.uni-goettingen.de/handle/3/isbn-978-3-86395-519-9. Table 3.2.3.8 Total persons receiving sanctions/measures in 2015 – Rape>.

24 Je třeba zdůraznit až přílišnou jednoduchost tohoto výsledku i že některé skutečnosti komparativně studovat nelze. Např. nelze studovat ukládání nepodmíněných trestů pod dolní hranici trestní sazby v jednotlivých státech, protože se liší z hlediska výše dolních hranic trestní sazby; čím vyšší bude, tím pravděpodobnější je, že bude ukládán nepodmíněný trest odnětí svobody kratší než je dolní hranice trestní sazby.

ZÁVĚRY: JE ZNÁSILNĚNÍ TRESTÁNO DOSTATEČNĚ?

Navzdory mediálnímu diskurzu a často vyjádřeným názorům, že české soudy trestají znásilnění příliš mírně, údaje o trestech uložených v České republice ukazují, že znásilnění je po vraždě druhým nejpřísněji trestaným trestným činem. Tato studie ukazuje, že toto platí, jak když se podíváme na prvopachatele, tak při zohlednění nejpodstatnější okolnosti, která ovlivňuje uložení trestu, ale neovlivňuje závažnost trestné činnosti (počet předchozích odsouzení). Zároveň netrestáme výrazně odlišně než některé jiné evropské státy (např. Finsko, Belgie, Německo či Polsko).

Co z tohoto vyvodit? První závěrem je, že bychom neměli tvrdit, že znásilnění je trestáno (v porovnání s jinými trestnými činy) příliš mírně: je trestáno nejpřísněji po vraždě. V diskuzích o trestání znásilnění by tato skutečnost měla zaznívat. Druhým závěrem by mělo být, že pokud dojdeme k závěru, že i tak jsou tresty ukládané za znásilnění příliš mírné, tak bychom se měli zaměřit na systémové otázky, nikoli na specifika trestání znásilnění. Diskutovat bychom tak měli např. (i) o vhodném nastavení podmíněného trestu odnětí svobody, (ii) nastavení systému trestů,²⁵ (iii) o roli, kterou by měla při ukládání trestů hrát trestní minulost a (iv) závažnosti trestné činnosti. Při úvahách o častějším ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody (např. i inspirovaným se ze Západu) bychom však neměli zapomínat, že post-komunistické země mají běžně vyšší trestní sazby než ty západní²⁶ a že Česko sice uvězňuje pachatele trestné činnosti méně často, než některé západní státy, ale uvězňuje je na výrazně delší dobu²⁷. Případné zpřísnění v pravděpodobnosti uvěznování by tedy mělo být doprovázené snížením trestních sazeb.

25 Srov. DRÁPAL, Jakub. Podmíněné odsouzení: Jeho účel a vývoj na území Česka. *Státní zastupitelství*. 2021, roč. 19, č. 6.; DRÁPAL, Jakub. Příliš mírný při uložení, příliš přísný při nařízení: Proč podmíněný trest odnětí svobody v současné podobě nemůže fungovat. *Státní zastupitelství*. 2023, č. 3.; DRÁPAL, Jakub. Za reformu systému trestů: Citelnost trestů, jejich ekvivalence a nekonceptnost současného systému. *Státní zastupitelství*. 2022, č. 2,3.

26 Komplexní srovnání trestních sazeb v evropském kontextu nebylo provedeno, porovnání dolních hranic napříč státy EU však ukazuje, že u všech pěti analyzovaných trestných činů měly východní státy průměrně vyšší dolní hranice trestních sazeb, srov. KERT, Robert et al. *Study on minimum sanctions in the EU Member States*. European Commission, 2015, s. 164. DOI: 10.2838/596957.

27 Zvláštní zpráva „Věznice“ [online]. Nejvyšší státní zastupitelství, 2019. Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/zvl_zprava_veznice25_09_2019.pdf.

POUŽITÁ LITERATURA

- AEBI, Marcelo F. et al. *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2021* [online]. Göttingen: Göttingen University Press, 2021 [cit. 26.04.2023]. Dostupné z: <https://www.univerlag.uni-goettingen.de/handle/3/isbn-978-3-86395-519-9>
- BIDRMANOVÁ, Markéta. Za znásilnění často jen podmínka: Trauma není pro soudce to, co bodnutí do nohy. Rozhovor s Lucií Hrdou. *Seznam Zprávy* [online]. 2020. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/tresty-za-znasilneni-jsou-absurdne-nizke-pulka-pachatelu-odchazi-s-podminkou-108918>
- BLATNÍKOVÁ, Šárka, Petra FARIDOVÁ a Petr ZEMAN. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé*. Praha: IKSP, 2015.
- DRÁPAL, Jakub. Podmíněné odsouzení: Jeho účel a vývoj na území Česka. *Státní zastupitelství*. 2021, roč. 19, č. 6, s. 18–35.
- DRÁPAL, Jakub. Příliš mírný při uložení, příliš přísný při nařízení: Proč podmíněný trest odnětí svobody v současné podobě nemůže fungovat. *Státní zastupitelství*. 2023, č. 3
- DRÁPAL, Jakub. Speciální skutkové podstaty pro recidivisty: Nepromyšlené a škodlivé. *Trestněprávní revue*. 2022, č. 3, s. 172–180.
- DRÁPAL, Jakub. Za reformu systému trestů: Citelnost trestů, jejich ekvivalence a nekoncepčnost současného systému. *Státní zastupitelství*. 2022, č. 2,3, s. 20–36; 8–17.
- DRÁPAL, Jakub a Michal ŠOLTĚS. Rozdíly v ukládání a navrhování trestů: Výsledky dvou experimentů. In: GRIVNA, Tomáš, ed. *V upomínku na Marii Vanduchovou*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 51–69.
- HARRENDORF, Stefan. Prospects, Problems, and Pitfalls in Comparative Analyses of Criminal Justice Data. *Crime and Justice*. 2018, roč. 47, č. 1, s. 159–207. ISSN 0192-3234. DOI: 10.1086/696042
- HARRIS, Lyndon. *Achieving Consistency in Sentencing*. Oxford: Oxford University Press, 2022.
- HAVLÍKOVÁ, Petra a Iva ŠMÍDOVÁ. *Bagatelizace a nerovnosti: Analýza rozsudků sexuálního a domácího násilí*. Praha: proFem, 2023.
- HINKKANEN, Ville a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. Sentencing theory, policy and research in the Nordic countries. *Crime and Justice*. 2011, roč. 40, č. 1, s. 349–404.
- VON HIRSCH, Andreas. *Deserved criminal sentences*. London: Hart Publishing, 2017.
- JEŽKOVÁ, Veronika. *Jen ano je ano*. Praha: proFem, 2017.
- KERT, Robert et al. *Study on minimum sanctions in the EU Member States*. European Commission, 2015. DOI: 10.2838/596957
- KOŠATKA, Martin. *The Role of Criminal History in Sentencing Theory and Practice*. 2023, Master thesis, Charles University, Faculty of Law.
- MULÁK, JIŘÍ. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody ve světle novely trestního zákoníku. In: GRIVNA, Tomáš a Hana ŠIMÁNOVÁ, eds. *Ukládání trestů a jejich výkon*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2020, s.302–321.
- ROBINSON, Paul H. *Intuitions of Justice and the Utility of Desert*. Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-934419-2.
- ÚŘAD VLÁDY. *Teze trestní politiky*. 2022.
- VANČA, Tomáš a Jakub DRÁPAL. Statistické listy trestní soudů: Ověření jejich spolehlivosti. *Česká kriminologie*. 2021, roč. 6, č. 1–2, s. 1–24.
- WORLD PRISON BRIEF. Highest to Lowest - Prison Population Rate in Europe. In: . 2023. Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=14
- Zvláštní zpráva „Věznice“ [online]. Nejvyšší státní zastupitelství, 2019. Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/zvl_zprava_veznice25_09_2019.pdf